

stekle lisice, 2017

Jernej Trebežnik

Ljudska kriminalka

Stekle lisice

leto 2017

režija **Boris Jurjašević**

država **Slovenija**

dolžina **85'**

Ko so ob naslovih, predstavljenih na lanskem Festivalu slovenskega filma, govorili o posebno močni letini domače celovečerne krajine, v tem kontekstu običajno niso omenjali filma **Stekle lisice** (2017, Boris Jurjašević). A če pri slednjem, najnovšem Jurjaševićevem delu resda ne gre za ambiciozen umetniški izdelek v smislu **Družine, Ivana** ali **Rudarja**, lahko film s svojimi tematikami vseeno zasede določeno mesto v relativno razvejani slovenski filmski krajini, nam pa ponudi primerno izhodišče za razmislek o tovrstnih trendih ter splošnih razsežnostih filmov, ki niso ustvarjeni za predvajanje v kinematografih.

Do neke mere namreč gotovo še vedno držijo besede televizijskega kritika Johna J. O'Connorja, ki je leta 1991 svoj članek v časopisu New York Times začel z mislijo, »da redki artefakti popularne kulture izzovejo več podcenjevanja kot TV-filmi«. V ameriških primerih je šlo običajno za očitno revnejše, bolj omejene produkcije, ki so spominjale na

epizode televizijskih nadaljevanj, pogosto pa so v ospredje postavljale tematike, v tistem specifičnem trenutku izraziteje prisotne v javni zavesti in medijih. Vse naštetdo do neke mere velja tudi za film *Stekle lisice*, a se zna slednji s svojo pisano igralsko zasedbo in dokaj privlačno zgodbo vseeno predstaviti vsaj kot nadpovprečno zabaven in gledljiv slovenski izdelek. Element, s katerim najočitneje išče drugačnost in samostojnost, je njegov glavni lik, Lovro »Džon« Malkovič, ki je kompleksen vsaj do te mere, da je kljub všečnosti in dobronamernosti tiste vrste impulziven gozdni človek, ki z motoriko razžaga šank v lokalni gostilni in se s puško upira aretaciji. Okrog njega in njegovega pohorskega gozda so torej ustvarjalci gradili neke vrste »slovenski vestern«, oprt na premiso gospodarskega kriminala, zaradi katerega Džon izgublja gozdnato posest, v boju proti tej krivici pa mu na pomoč priskoči iznajdljiva novinarka Alja.

Zdi se, da s sintagmo »gospodarski kriminal« že naletimo tudi na eno glavnih poant scenarija, hkrati pa družbeni komentar film *Stekle lisice* že lahko umešča v kontekst nekega sodobnega orisovanja slovenske gospodarsko-politične situacije, zaznamovane s tajkunsko, klientelistično, korupcijsko problematiko, ne nazadnje že na omenjenem 20. festivalu slovenskega filma upodobljene tudi z **Anino Provizijo** (2017, Igor Šmid) in vsaj bežno še z **Ivanom** (2017, Janez Burger). V tej luči lahko torej spet izjavimo, da skuša slovenski film zadnja leta vse izraziteje postavljati ogledalo slovenski družbeno-politični realnosti, po drugi strani pa gre tu predvsem za lokalizirano obliko klasičnega boja malega človeka proti malce mafijskim, oblastniško-korporativnim mlinom, kakršne je tudi sam

Jurjaševič (kot soscenarist in režiser) vsaj ošvrknil že kdaj prej – na primer v svojih (komičnih) kriminalkah **Blues za Saro** (1999) ali pa **Moj prijatelj Arnold** (1997). Podobno kot slednja tudi film *Stekle lisice* v svoji linearni kriminalni pripovedi deluje predvsem po zaslugi scenaristično solidno zgrajenega suspenza, ki proti koncu sicer pripelje do bolj kot ne pričakovanih zaključkov, a lahko v tem primeru pustijo sorazmerno prijeten občutek.

Tokrat vlogo klasičnega negativca s kravato in enega izmed naslovnih junakov privzame župan Fras, ki s pomočjo tujega podjetja spreminja namembnost nekdanj Džonovega gozdnega ozemlja in skuša prek lokalnega podjetnika na ta način predvsem odpreti vrata parcialnim interesom kapitala. Tovrsten realistični zaplet pa je do neke mere kar preveč očitno povzemanje slovenskih lokalnih škandalov, kar pomeni, da se obrazi in mehanizmi občasno preveč približajo karikaturam, da bi lahko predstavljali resno, prefinjeno družbeno kritiko. Neposrednost in površinskost v zapletih in likih sta gotovo že med tistimi stvarmi, ki v filmu delujejo najbolj televizijsko in ga oddaljujejo od umetniške, »kino« spretnosti. Če je denimo pohorski uporniški kavboj Džon kljub odsotnosti nakazanih notranjih konfliktov še relativno tridimenzionalen lik, se v ljudeh okrog njega ta kompleksnost v veliki meri izgubi in obarva črno-belo. To pomeni, da dobimo pokvarjenega župana, ki gre na poti do cilja preko trupel, enega izkušenega in enega naivnega policista, nekaj rahlo primitivnih ruralnih dobričin, ki v lokalnem baru hkrati komentirajo in odsevajo okoliško dogajanje, pa ambiciozno novinarko in še kaj, kar hitro prepreči, da bi film jemali preresno ali ob imenu glavnega lika začeli verjeti v njegovo prefinjeno parodičnost ali v njegovo rabo aluzij.

Ob tem se sicer zdi, da z rednimi komičnimi vložki podobno kot omenjeni *Bluz za Saro* film *Stekle lisice* niti noče biti vzet preresno in skuša (kljub osvežujoče bežni obravnavi potencialnih ljubezenskih zapletov) z elementi samoironije ves čas ohranjati določeno lahkotnost ter nepretencioznost, s čimer se gledalcu ponuja vsaj kot spodobno razvedrilo. Humor v prvi vrsti pričakovano izhaja že iz majhnih lokalnih in ruralnih aspektov življenja, a je pri tem na srečo večino časa dovolj neprisiljen, da se izogne najočitnejšim klišejem in neokusnemu smešenju. Bolj izstopajoča motivna popestritev filma pa je glasba, ki v nediegetskem smislu v domeni Janeza Dovča z nekaj kitarske sentimentalnosti ali temačnosti sorazmerno prefinjeno ustvarja vzdušje v nekaterih najbolj napetih delih, še bolj pa pride do izraza v sami zgodbi z Džonovo afiniteto do heavy-metala. Slednje v trenutku, ko policisti Džona čakajo pred njegovo hišo, pripelje do scene, v kateri uporniški gozdni samotar vklopi električno kitaro in skorajda kot kitarist iz zadnjega filma o Pobesnelem Maxu na bizaren in nadrealističen način doda nekaj svežine in ostrine.

Ta element je morda toliko bolj izstopajoč in relevanten, ker je scenarij Jureta Ivanušiča v smislu pripovednih tehnik konservativen, filmska govorica pa je v večini aspektov pričakovano zadržana, »televizijska«, predvidljiva. Občasno so pohorski gozdovi sicer prikazani iz nenavadnih zornih kotov ali pa še raje zajeti s posnetki pokrajin, izrazi na obrazih protagonistov so v ključnih kadrih spretno približani z velikimi plani, a presenetljivega, drznejšega vodenja zgodbe s kamero ni opaziti. Nedomiselnost režijskega, filmskega izraza je ob pomanjkanju resnih subtekstualnih elementov tudi tisto, kar *Stekle lisice* ločuje od uvodoma omenjenih del, pri čemer je status TV-filma najbrž v enaki meri vzrok kot tudi vnaprej določena posledica. Tako z omejenostjo produkcije ostane vsaj malce neizkoriščena tudi prepričljiva igra praktično vseh vpletenih, na čelu z Juretom Ivanušičem v glavni vlogi, pa tudi Bojanom Emeršičem, Jernejem Šugmanom, Ivo Kranjc Bagola, Vladom Novakom in še katerim najprominentnejših slovenskih (filmskih) igralcev zadnjega desetletja ali dveh.

Film *Stekle lisice* se zdi s svojim prikazom boja malega, poštenega človeka proti mlinom organiziranega gospodarskega kriminala dovolj družbeno zgovoren in vezan na ljudske predstave o tem, da bi lahko z resnejšim, bolj umetniškim, manj obrtniškim pristopom segel tudi dlje. Spet se lahko obrnemo k njegovi umestitvi v širši trend slovenskega filmskega odsevanja podob pokvarjene politike, zlasti če si predstavljamo, da je ta družbena kritika skozi kanal lokalne zgodbe, medijev, politike in ekologije v svojem bistvu že preprosta kritika širšega družbeno-gospodarskega sistema, s tem pa vsaj malce sorodna tudi filmom, kot sta **Inferno** (2014, Vinko Möderndorfer) in **Zmaga ali kako je Maks Bigec zasukal kolo zgodovine** (2011, Miran Zupančič). Kljub potencialni sorodnosti z nekaterimi filmi, ki vsaj epizodično premišljujejo katerega od aspektov slovenske družbeno-politične resničnosti (ali polpretekle zgodovine), bi bilo verjetno še bolj smiselno prostor *Steklih lisic* pod slovenskim filmskim soncem iskati v vzponu žanrskega filma, prav tako zaznanem v zadnjih letih (**Idila**, **Psi brezčasja**, **Šiška deluxe**), a je nujno poudariti, da se s tovrstnimi asociativnimi ekskurzi na tem primeru najbrž vendarle ne gre prenačati.

S svojo rahlo ekscentričnostjo, družbeno angažiranostjo in splošno gledljivostjo *Stekle lisice* sicer res izstopajo kot nadpovprečen slovenski TV-film, a bi po drugi strani iz podcenjevanja hitro prešli v nasprotno, če bi njegovo zadržano vizualno podobo, predvidljiv zaplet ali stereotipne stranske like postavljali ob bok prelomnim, zares avtorskim primerkom slovenskega filma v zadnjih letih. **E**